

การพัฒนารูปแบบการจัดการความทรงจำ ของมหาวิทยาลัยไทย¹

วาติตา เอื้อเจริญ²

ปัทมาพร เย็นบำรุง³

สมสรวง พฤติกุล⁴

รุจยา อาภากร⁵

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย (2) วิเคราะห์และจำแนกประเภทของความทรงจำ (3) ศึกษากระบวนการจัดการความทรงจำ (4) พัฒนารูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ มหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่มีการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 8 แห่ง เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) มหาวิทยาลัยไทยที่ศึกษาส่วนใหญ่มีแหล่งจัดการความทรงจำ คือ หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ และหอประวัติ 2) ประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยที่ได้จากการวิเคราะห์ สามารถจำแนกตามขอบเขตของเนื้อหา และจำแนกตามรูปแบบของสื่อบันทึกความทรงจำ 3) กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยที่ศึกษาทุกแห่งใช้หลักวิชาการจัดการจดหมายเหตุและการจัดการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดหา การจัดเก็บ การดูแลรักษา และการบริการและเผยแพร่สื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัย และ 4) รูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยที่พัฒนาขึ้น เพื่อเป็นกรอบในการประยุกต์ใช้จัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัย กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย และปัจจัยสำคัญในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยให้ประสบผลสำเร็จ

คำสำคัญ : ความทรงจำ การจัดการความทรงจำ ความทรงจำของมหาวิทยาลัย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย”

² นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล: vatita@hotmail.com

³ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล: patamaporn_y@yahoo.com

⁴ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อติศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล: diisom@hotmail.com

⁵ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ ดร. หม่อมราชวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ในองค์กรรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีเมล: rujaya2000@yahoo.com

Development of a Management Model for the Memory of Thai Universities⁶

Vatita Euacharoen⁷ Patamaporn Yenbamrung⁸ Somsuang Prudtikul⁹ Rujaya Abhakorn¹⁰

Abstract

The research aimed to (1) study the current context regarding the management of the memory of Thai universities, (2) analyze and classify types of the memory of Thai universities, (3) study the managing processes of the memory of Thai universities, and (4) develop a management model applicable for the memory of Thai universities. In this qualitative research, eight Thai universities were purposively selected according to some given criteria regarding the management of the memory of Thai universities. Research instrument was in-depth interview forms. The research yielded four significant results: 1) archives, museums or historical halls were the mechanisms in most of the eight Thai universities for managing the memory of their universities; 2) types of the memory of Thai universities could be classified into the categories of content-focused and media forms-focused; 3) all eight Thai universities applied management including principles and practices of both archives and museums to design and implement the managing processes of their university's memory including the stages of acquisition, storage, maintenance, and services and dissemination; 4) a management model applicable for the memory of Thai universities was developed comprising the classification of the types of university memories, the university memory management process, and the significant factors contributing to the success of the university memory management.

Keywords: Memory, Memory management, University memory

⁶ This paper is a part of the dissertation titled "The Development of a Management Model for the Memory of Thai Universities"

⁷ Doctoral student, Doctor of Philosophy Program in Information Science, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University. e-mail: vatita@hotmail.com

⁸ Dissertation Advisor, Assoc.Prof.Dr., School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University. e-mail: patamaporn_y@yahoo.com

⁹ Dissertation Co-Advisor, Former Assoc. Prof.Dr., School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University. e-mail: diisom@hotmail.com

¹⁰ Dissertation Co-Advisor, Dr. M.R., Director of SEAMEO Regional Centre for Archaeology and Fine Arts (SEAMEO SPAFA). e-mail: rujaya2000@yahoo.com

บทนำ

ความทรงจำในการวิจัยนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า memory คำนี้มีมุมมองหลากหลายมิติทั้งการนิยามความหมาย แนวคิด การจัดการ และเกี่ยวข้องกับหลายศาสตร์ เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา รวมทั้งสารสนเทศศาสตร์

แนวคิดความทรงจำของมนุษย์มีพัฒนาการจากแนวคิดในมิติของจิตวิทยา เป็นเรื่องโครงสร้างทางจิตใจ ความคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ ในการตอบสนองต่อบางสิ่งบางอย่างที่เคยมีประสบการณ์หรือเรียนรู้มาก่อน แล้วสามารถระลึกถึงเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ให้พื้นกลับคืนมาได้ ซึ่งเกิดจากกระบวนการเข้ารหัสโดยการรับรู้ของระบบสัมผัสของร่างกาย เช่น การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น การลิ้มรส ระบบสัมผัสเหล่านี้จะทำหน้าที่บันทึกข้อมูลอยู่ตลอดเวลา โดยข้อมูลจะสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บางครั้งอาจมีการลืมเลือนหรือมีการลบข้อมูลออกจากการบันทึกได้ จนกว่าถึงเวลาที่มนุษย์ต้องการจะใช้เรื่องราวหรือระลึกถึงเรื่องราวเหล่านั้น ทำให้เกิดกระบวนการค้นคืนข้อมูลที่เก็บไว้มาใช้งานอีกครั้งหนึ่ง (Baddeley, 2004 : 7)

สำหรับแนวคิดความทรงจำในมิติของสังคมวิทยา เป็นเรื่องจิตสำนึกส่วนรวมที่มีวิธีการคิดวิธีการทำงานร่วมกันของคนในสังคมหรือองค์การที่เรียกว่า ความทรงจำร่วม (collective memory) อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของคนในสังคมนั้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (Halbwachs, 1992 : 28 ; Olick, 2008 : 7) และอาจถูกกำหนดขึ้นจากสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในปัจจุบันที่เชื่อมโยงกับอดีต (Narasaj, 2010 : 27) ทำให้คนในสังคมจดจำเรื่องราวไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นสัญลักษณ์ พิธีกรรม ค่านิยม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม หรืออื่น ๆ โดยความทรงจำร่วมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและหลอมรวมจิตใจของคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว กลุ่ม ชุมชน สังคม ศาสนา ชาตินจนถึงระดับโลกเข้าไว้ด้วยกัน

แม้ว่าความทรงจำจะเป็นเรื่องของกระบวนการคิดหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในร่างกายของมนุษย์ที่เป็นนามธรรมและเชื่อมโยงกับเรื่องราวต่าง ๆ ของสังคม แต่ความทรงจำก็มีการทำงานอย่างเป็นระบบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ โดยอาจเริ่มจากการบันทึกสารสนเทศในรูปข้อความ ภาพ เสียง ที่แสดงถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในขณะนั้น รูปแบบของความทรงจำจะสามารถปรากฏเป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการทางความคิด การค้นพบ และผลงานของสังคมมนุษย์ เป็นมรดกตกทอดจากสังคมในอดีตให้แก่สังคมปัจจุบันที่สืบสานส่งต่อให้แก่สังคมในอนาคต ดังนั้น ความทรงจำในมิติของสารสนเทศศาสตร์จะอยู่บนพื้นฐานของการจัดเก็บจากหลักฐานที่มีการบันทึกไว้เพื่อแสดงถึงเรื่องราว เหตุการณ์ที่ผ่านมา โดยความทรงจำที่เป็นเอกสารหรือหลักฐานที่มีความสำคัญและมีคุณค่าถูกจัดเก็บไว้ในแหล่งจัดเก็บความทรงจำ ซึ่ง รุจยา อาภากร (Abhakorn, 2011 : 168) กล่าวถึง ความทรงจำที่เป็นลักษณะเอกสารหรือหลักฐานนี้มีอยู่ในห้องสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ องค์การเอกชน ศาสนสถาน และครอบครัว เป็นต้น และจำเป็นต้องรักษา ค้ำครอง ป้องกันไว้ หากไม่มีการจัดเก็บอาจจะทำให้เรื่องราวและเหตุการณ์นั้นถูกลืมและสูญเสียความทรงจำไป

ใน พ.ศ. 2535 องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้เล็งเห็นความสำคัญและคุณค่าของเอกสารหรือหลักฐานในฐานะเป็นมรดกความทรงจำ จึงก่อตั้งแผนงานมรดกความทรงจำแห่งโลกขึ้น (The Memory of the World Programme) เพื่อจัดการหลักฐานที่ถือเป็นภูมิปัญญาของโลกที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือสื่อผสม เช่น หนังสือตัวเขียน สิ่งพิมพ์ ภาพวาด หรืออื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และเรื่องราวของมนุษยชาติ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญต่อมรดกความทรงจำเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่เป็นเอกสารมรดกภูมิปัญญาแห่งโลก (Thai National Commission for UNESCO, 2017 : 2) รวมทั้งประเทศไทยได้มีการคัดเลือกและจัดทำทะเบียนมรดกความทรงจำแห่งโลก ทำให้มรดกความทรงจำที่เป็นเอกสารสำคัญของประเทศไทยสามารถขึ้นทะเบียนได้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2546-2560 จำนวน 5 รายการ ได้แก่ 1) ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช 2) เอกสารจดหมายเหตุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการบริหารการปกครองประเทศสยาม พ.ศ. 2411-2453 3) จารึกวัดโพธิ์ 4) บันทึกการประชุมของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ และ 5) फिल्मกระจกและภาพต้นฉบับ

สำหรับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ซึ่งถือเป็นองค์การที่มีส่วนสำคัญในการสังสมปัญญาความรู้ทางวิชาการ ถ่ายทอดความรู้สู่สังคม ได้ก่อกำเนิดขึ้นมาเป็นเวลาร้อยปีเศษ ทำให้หลายมหาวิทยาลัยเล็งเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของความทรงจำ เนื่องจากความทรงจำถือเป็นเรื่องราว ประวัติ ความเป็นมา พัฒนาการ เหตุการณ์ กิจกรรม บุคคล สถานที่ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่น ๆ ทั้งเป็นหลักฐานอ้างอิงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ อย่างเป็นรูปธรรมในลักษณะความทรงจำร่วมกัน ถ่ายทอดถึงคุณค่าทางจิตใจ ความผูกพันของผู้คน อันสะท้อนถึงการก่อเกิด พัฒนาการ และความก้าวหน้าด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย (Mahidol University Archives and Museums, 2012 : 25) มหาวิทยาลัยจึงควรตระหนักถึงคุณค่าของความทรงจำที่มีอยู่และจัดการความทรงจำให้ดำรงอยู่ มิให้เกิดการลืมและสูญเสียความทรงจำ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังจดจำ รับรู้ และระลึกถึงเรื่องราวของมหาวิทยาลัยได้

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัย พบว่า มหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการความทรงจำหลายหน่วยงาน เป็นต้นว่า บางมหาวิทยาลัยจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งในหอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ หอประวัติ หรือห้องสมุด อีกทั้งมหาวิทยาลัยบางแห่งยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ปัญหาของการจัดการเอกสารสำนักงานบางประเภทที่ถือเป็นความทรงจำของมหาวิทยาลัยนั้น ยังกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ และยังไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งเอกสารเหล่านี้บางส่วนอาจสูญหายหรือถูกทำลายไป (Surangkul & Manmart, 2010 : 147) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในเรื่องนี้ ว่าสภาพปัจจุบันของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยเป็นอย่างไร ความทรงจำของมหาวิทยาลัยมีอะไรบ้าง รวมถึงกระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยเป็นอย่างไร และพัฒนารูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่เหมาะสม เพื่อเป็นกรอบในการประยุกต์ใช้จัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย
2. เพื่อวิเคราะห์และจำแนกประเภทของความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย
3. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย
4. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดความทรงจำและความทรงจำขององค์กร แนวคิดการจัดการสารสนเทศ การจัดการจดหมายเหตุ และการจัดการพิพิธภัณฑ์ หลักการจัดการความทรงจำแห่งโลก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. สืบค้นเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้นจากมหาวิทยาลัยที่มีการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยอย่างเป็นรูปธรรม จำนวน 15 แห่ง โดยใช้แบบสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย ข้อมูลที่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัย

3. กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive selection) เพื่อให้ได้มหาวิทยาลัยเป้าหมายที่มีลักษณะสอดคล้องกับการวิจัยมากที่สุด โดยกำหนดเกณฑ์คุณลักษณะของมหาวิทยาลัยเพื่อพิจารณาคัดเลือก ดังนี้ 1) อายุการก่อตั้งมหาวิทยาลัย 2) ความหลากหลายในเรื่องการก่อกำเนิด ปณิธาน ความเป็นมา หรืออุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย 3) หน่วยงานหรือแหล่งที่ทำหน้าที่จัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยตั้งแต่ 1 แหล่งขึ้นไป 4) มหาวิทยาลัยที่ได้รับการคัดเลือกเมื่อพิจารณาในภาพรวมมีพื้นที่ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศไทย จากนั้นผู้วิจัยคัดเลือกมหาวิทยาลัยกลุ่มเป้าหมายตามคุณลักษณะที่กำหนดไว้ จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ โดยทำการสัมภาษณ์บุคคล 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย จำนวนหน่วยงานละ 1 คน และ 2) ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย จำนวนหน่วยงานละ 2 คน ในกรณีที่มหาวิทยาลัยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความทรงจำมากกว่า 1 หน่วยงาน จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ก็จะเพิ่มขึ้นตามจำนวนหน่วยงาน

4. สร้างเครื่องมือวิจัยสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 2 ชุด ได้แก่

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้บริหาร มีประเด็นคำถามหลักเกี่ยวกับการจัดการ

ความทรงจำของมหาวิทยาลัยในเชิงการบริหาร ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความทรงจำที่มหาวิทยาลัยได้มีการจัดการนโยบายเกี่ยวกับการจัดการความทรงจำ วิธีการบริการและเผยแพร่ความทรงจำ และปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้ปฏิบัติงาน มีประเด็นคำถามหลักเกี่ยวกับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยในเชิงปฏิบัติ ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความทรงจำที่มหาวิทยาลัยได้มีการจัดการ สื่อที่ใช้ในการบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัย กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการจัดการ และปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบ และผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้กับมหาวิทยาลัยที่ไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมาย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตแหล่งจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย การปฏิบัติงานของบุคลากรเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความทรงจำ สื่อที่ใช้ในการบันทึกความทรงจำ และการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความทรงจำ ระหว่าง พ.ศ. 2559-2560

6. วิเคราะห์ข้อมูล ใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล การแสดงข้อมูล และการสรุป โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) การจัดระเบียบข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดมาคัดสรรข้อความตามประเด็นที่ต้องการวิเคราะห์ แล้วกำหนดรหัสเป็นข้อความสั้น ๆ ขึ้นมาแทนความหมายสำคัญ 2) การแสดงข้อมูล หลังจากกำหนดรหัสและจัดระเบียบข้อมูลตามประเด็นศึกษาแล้ว นำเนื้อหาในประเด็นเดียวกันมารวมไว้ด้วยกันเพื่อความเป็นระเบียบ และจัดรหัสเป็นกลุ่มแยกตามประเด็นศึกษา และ 3) การสรุป เป็นการจับประเด็นสำคัญที่ปรากฏขึ้นมาจากข้อมูล โดยใช้สถิติค่าความถี่ในการเรียงลำดับข้อมูล และนำเสนอในรูปแบบความเรียง

7. พัฒนา (ร่าง) รูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ สภาพปัจจุบันของการจัดการความทรงจำ ประเภทของความทรงจำ และกระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย มาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการศึกษาวรรณกรรมเพื่อจัดทำเป็น (ร่าง) รูปแบบ

8. วิพากษ์ (ร่าง) รูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของรูปแบบ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group interview) ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านสารสนเทศศาสตร์ ด้านจดหมายเหตุ ด้านพิพิธภัณฑ์ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมจำนวน 6 คน

9. ปรับปรุง (ร่าง) รูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อให้ (ร่าง) รูปแบบมีความสมบูรณ์และเหมาะสมมากที่สุด จากนั้นนำเสนอรูปแบบที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและรับรองผ่านทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย สรุปผลการวิจัยใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย 2) ประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย 3) กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย และ 4) รูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย

1. สภาพปัจจุบันของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการปฏิบัติงานของบุคลากรที่มีหน้าที่จัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย สามารถสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ได้ดังนี้

1.1 แหล่งจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย พบว่า มหาวิทยาลัยที่ศึกษาส่วนใหญ่ 'มีหน่วยงานหรือแหล่งที่รับผิดชอบจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยในลักษณะที่เป็นหอจดหมายเหตุ (จำนวน 7 แห่ง) พิพิธภัณฑ์ (จำนวน 7 แห่ง) และหอประวัติ (จำนวน 6 แห่ง) นอกจากนี้ บางมหาวิทยาลัยที่ศึกษายังมีแหล่งอื่น ๆ ที่ทำหน้าที่จัดการความทรงจำด้วย ได้แก่ ห้องสมุด (จำนวน 2 แห่ง) และสำนักงานอธิการบดี (จำนวน 1 แห่ง)

1.2 การกำหนดนโยบายการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย พบว่า มหาวิทยาลัยที่ศึกษาทุกแห่งไม่มีนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยตรงเกี่ยวกับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย แต่มีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความทรงจำแทรกอยู่ในการดำเนินงานและกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งหอจดหมายเหตุเพื่อจัดการเอกสารประวัติและพัฒนาการของมหาวิทยาลัย (จำนวน 7 แห่ง) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดแสดงเกียรติประวัติของมหาวิทยาลัย (จำนวน 6 แห่ง) โครงการรวบรวมเอกสารและสิ่งของที่มีคุณค่าเป็นประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยหรือมรดกความทรงจำของมหาวิทยาลัย (จำนวน 2 แห่ง) การจัดทำสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความทรงจำของมหาวิทยาลัย (จำนวน 2 แห่ง) และการจัดนิทรรศการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความทรงจำของมหาวิทยาลัย (จำนวน 2 แห่ง)

1.3 วิธีการเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังเกิดการรับรู้ จดจำ และระลึกถึงความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย พบว่า ทุกมหาวิทยาลัยที่ศึกษาใช้วิธีการจัดนิทรรศการถาวรและหมุนเวียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความทรงจำของมหาวิทยาลัย การจัดพิธีและกิจกรรมเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสสถาปนามหาวิทยาลัยและวันสำคัญของมหาวิทยาลัย การจัดกิจกรรมให้นักศึกษาเพื่อเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่สำคัญของมหาวิทยาลัย ในวันปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เนื่องในโอกาสพิเศษของมหาวิทยาลัย และการสร้างเว็บไซต์เพื่อเป็นช่องทางสำหรับบริการและเผยแพร่ข้อมูล นอกจากนี้ยังมี การสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์หรืออนุสาวรีย์บุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัย (จำนวน 7 แห่ง) การจัดปาฐกถาในโอกาสพิเศษเกี่ยวกับประวัติ เหตุการณ์สำคัญ และบุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัย (จำนวน 6 แห่ง)

1.4 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย พบว่า

มหาวิทยาลัยที่ศึกษามีปัญหาด้านจำนวนบุคลากรปฏิบัติงานในหน่วยงานไม่เพียงพอ (จำนวน 4 แห่ง) ปัญหาด้านการจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน (จำนวน 4 แห่ง) ปัญหาด้านพื้นที่ทางกายภาพไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน (จำนวน 4 แห่ง) และปัญหาด้านการส่งมอบเอกสารและสื่ออื่น ๆ ที่บันทึกความทรงจำมายังหน่วยงานที่รับผิดชอบขาดความต่อเนื่อง เอกสารไม่ครบ หรือสูญหาย หรือถูกทำลายไป (จำนวน 3 แห่ง)

2. ประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เพื่อทำให้ได้ข้อมูลความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย จากนั้นผู้วิจัยใช้หลักการจัดการความทรงจำแห่งโลก (Chavalit, 2011 : 160) ว่าด้วยองค์ประกอบของเอกสารความทรงจำที่ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ เนื้อหา และวัสดุบันทึกเนื้อหา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยออกเป็น 1) การจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามขอบเขตของเนื้อหา และ 2) การจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามรูปลักษณะของสื่อบันทึกความทรงจำ¹¹ จากนั้นผู้วิจัยใช้แนวคิดการจัดการสารสนเทศในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่สารสนเทศ (Pattarakorn, 2017 : 2-8) เพื่อจัดหมวดหมู่ความทรงจำที่มีเนื้อหาเหมือนกันไว้ด้วยกัน และเชื่อมโยงความทรงจำที่มีเนื้อหาใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไว้ ทำให้สามารถวิเคราะห์ด้วยการจัดระเบียบข้อมูลและจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามขอบเขตของเนื้อหาได้ 5 หมวดหมู่หลัก ได้แก่ 1) ประวัติและพัฒนาการของมหาวิทยาลัย 2) เหตุการณ์สำคัญของมหาวิทยาลัย 3) พิธีการ กิจกรรม และประเพณีของมหาวิทยาลัย 4) บุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัย และ 5) สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยแต่ละหมวดหมู่หลักสามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ย่อยลงไปได้อีก ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามขอบเขตของเนื้อหา

¹¹ ผู้วิจัยใช้คำเรียกสื่อที่มีการบันทึกเนื้อหาเกี่ยวกับความทรงจำว่า “สื่อบันทึกความทรงจำ”

การจัดหมวดหมู่นี้จะระบุถึงขอบเขตของเนื้อหาของความทรงจำตามลำดับชั้น จากหมวดหมู่หลักไปสู่หมวดหมู่ย่อย เพื่อให้สะดวกสำหรับการจัดหาสื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่ต้องการ ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ความทรงจำของมหาวิทยาลัยในเรื่องหนึ่ง ๆ จะบันทึกอยู่ในสื่อรูปลักษณะต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเดียวกันหรือแสดงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันแล้วนำมาประกอบเข้าไว้เป็นเรื่องราวเดียวกัน โดยสามารถจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามรูปลักษณะของสื่อบันทึกความทรงจำได้ 4 ประเภท ได้แก่ สื่อกระดาษ สื่อโสตทัศน์ สื่อดิจิทัล และวัสดุของจริง

3. กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการปฏิบัติงานของบุคลากรที่มีหน้าที่จัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ได้ข้อมูลกระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย พบว่า แหล่งจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่เป็นหอจดหมายเหตุจะใช้หลักการจัดการจดหมายเหตุ (Kennedy & Schauder, 1998 : 9-11 ; McKemmish, 1993 : 16-17) และแหล่งจัดการความทรงจำที่เป็นพิพิธภัณฑ์และหอประวัติจะใช้หลักการจัดการพิพิธภัณฑ์ (Matassa, 2011 : 3) ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่ศึกษาได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การจัดหาความทรงจำของมหาวิทยาลัย พบว่า แหล่งจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยมีวิธีการจัดหา ดังนี้ 1) หอจดหมายเหตุ ทุกมหาวิทยาลัยมีวิธีการจัดหา โดยรับมอบสื่อบันทึกความทรงจำจากหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย รับบริจาคจากหน่วยงานและบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ทำสำเนาสื่อบันทึกความทรงจำ สร้างสื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัยขึ้นมาใหม่ และบันทึกประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า 2) พิพิธภัณฑ์และหอประวัติ ทุกมหาวิทยาลัยมีวิธีการจัดหา โดยรับมอบสื่อบันทึกความทรงจำจากหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย รับบริจาคจากหน่วยงานและบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย และบันทึกประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า นอกจากนี้ บางมหาวิทยาลัย (จำนวน 3 แห่ง) มีวิธีการจำลองเอกสารและวัสดุให้มีความเหมือนจริงแทนวัสดุของจริงหรือต้นฉบับ

3.2 การจัดเก็บความทรงจำของมหาวิทยาลัย พบว่า แหล่งจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยมีวิธีการจัดเก็บ ดังนี้ 1) หอจดหมายเหตุ ทุกมหาวิทยาลัยเมื่อได้รับมอบสื่อบันทึกความทรงจำมาแล้ว จะนำมาลงทะเบียนโดยระบุลำดับ เรื่อง แฟ้ม จากนั้นกำหนดรหัสและหัวเรื่อง ทำรายการบัญชีเอกสารลงฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์เพื่อให้สามารถค้นคืนได้ และคัดแยกหมวดหมู่ตามแหล่งที่มาของเอกสารตามหน่วยงาน คณะ บุคคล แล้วจึงเก็บเอกสารไว้ในแฟ้มและกล่องจัดเรียงในตู้เอกสาร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของเอกสารด้วย 2) พิพิธภัณฑ์และหอประวัติ ทุกมหาวิทยาลัยเมื่อได้รับมอบสื่อบันทึกความทรงจำมาแล้ว จะนำมาลงทะเบียนภาพวัสดุ ลักษณะของวัสดุ รหัสวัสดุที่จะเชื่อมโยงกับตัววัสดุ (ปะเลฆรหัสเดียวกันไว้ที่ตัววัสดุของจริง) และชื่อผู้ส่งมอบ จากนั้นพิพิธภัณฑ์และหอประวัติจะคัดเลือกวัสดุเพื่อนำมาจัดแสดงนิทรรศการ ส่วนวัสดุที่เหลือนำมาคัดแยกประเภท แล้วนำไปจัดเก็บไว้ในห้องคลังหรือในตู้ ซึ่งอาจจะจัดเก็บตามประเภท ขนาด หรือเรียงตามรหัสวัสดุ ขึ้นอยู่กับลักษณะของตู้หรือพื้นที่จัดเก็บ

3.3 การดูแลรักษาความทรงจำของมหาวิทยาลัย พบว่า แหล่งจัดการความทรงจำของ

มหาวิทยาลัยมีวิธีการดูแลรักษา ดังนี้ 1) หอจดหมายเหตุ ทุกมหาวิทยาลัยมีการป้องกันสื่อบันทึกความทรงจำ ได้แก่ ตรวจสอบสภาพและทำความสะอาดก่อนการจัดเก็บ สร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมโดยติดตั้งเครื่องปรับอากาศและเครื่องดูดความชื้น เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการจัดเก็บสื่อบันทึกความทรงจำในแต่ละประเภท หากมีการชำรุดของเอกสารจะใช้หลักเกณฑ์การสงวนรักษาเอกสารตามหลักวิชาการ หอจดหมายเหตุ นอกจากนี้ บางมหาวิทยาลัย (จำนวน 2 แห่ง) ที่มีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของเอกสาร โดยการติดตั้งระบบสัญญาณเตือนไฟไหม้และเครื่องดับเพลิง และสำหรับการแปลงสภาพเนื้อหาความทรงจำที่อยู่ในสื่อแอนะล็อกให้อยู่ในรูปดิจิทัลนั้น มหาวิทยาลัยที่ศึกษาส่วนใหญ่ (จำนวน 7 แห่ง) มีการแปลงสภาพเนื้อหาความทรงจำแล้ว 2) พิพิธภัณฑสถานและหอประวัติ ทุกมหาวิทยาลัยมีการดูแลรักษาวัสดุของจริงตามสภาพ มีการทำความสะอาดสม่ำเสมอ มีการติดตั้งเครื่องปรับอากาศและเครื่องดูดความชื้น ส่วนวัสดุที่ไม่ได้จัดแสดง จะเก็บไว้ในตู้หรือห้องคลังเพื่อป้องกันฝุ่นและแมลง สำหรับการเสื่อมสภาพของวัสดุของจริงพบในบางมหาวิทยาลัย (จำนวน 2 แห่ง) โดยจะให้บริษัทเอกชนนำไปซ่อมแซมให้คงสภาพเดิม และสำหรับการรักษาความมั่นคงปลอดภัย มีบางมหาวิทยาลัย (จำนวน 3 แห่ง) ที่มีการติดตั้งระบบสัญญาณเตือนไฟไหม้และเครื่องดับเพลิง

3.4 การบริการและเผยแพร่ความทรงจำของมหาวิทยาลัย พบว่า แหล่งจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยมีการให้บริการและเผยแพร่ ดังนี้ 1) หอจดหมายเหตุ ทุกมหาวิทยาลัยให้บริการผู้ใช้เฉพาะภายในหอจดหมายเหตุและสามารถถ่ายเอกสารจากต้นฉบับได้ โดยผู้ปฏิบัติงานจะเป็นผู้นำเอกสารจดหมายเหตุไปถ่ายเอกสารให้ และมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ (จำนวน 5 แห่ง) มีระบบค้นคืนเอกสารจากฐานข้อมูล และสามารถดาวน์โหลดเอกสารฉบับเต็ม (full text) ได้ภายในหอจดหมายเหตุ และบางมหาวิทยาลัย (จำนวน 3 แห่ง) ที่มีระบบค้นคืนเอกสารจากฐานข้อมูลและสามารถดาวน์โหลดเอกสารฉบับเต็มผ่านเว็บไซต์ 2) พิพิธภัณฑสถานและหอประวัติ ทุกมหาวิทยาลัยจะเน้นการจัดนิทรรศการถาวร นิทรรศการหมุนเวียน และมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ (จำนวน 6 แห่ง) มีการจัดนิทรรศการออนไลน์บนเว็บไซต์ นอกจากนี้ บางมหาวิทยาลัย (จำนวน 4 แห่ง) มีการสร้างแอปพลิเคชันและสื่อสังคมเพื่อเผยแพร่ความทรงจำของมหาวิทยาลัย

4. รูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการศึกษาวรรณกรรม ดังนี้

4.1 แนวคิดและหลักการที่ใช้สำหรับการจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ได้แก่ หลักการจัดการความทรงจำแห่งโลก ว่าด้วยองค์ประกอบของเอกสารความทรงจำที่ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ เนื้อหา และวัสดุบันทึกเนื้อหา (Chavalit, 2011 : 160) และแนวคิดการจัดการสารสนเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดหมวดหมู่สารสนเทศ (Pattarakorn, 2017 : 2-8) เพื่อให้สามารถวิเคราะห์และจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย

4.2 แนวคิดและหลักการที่ใช้สำหรับกระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ได้แก่ หลักการจัดการจดหมายเหตุ (Kennedy & Schauder, 1998 : 9-11 ; McKemmish, 1993 : 16-17) หลักการจัดการพิพิธภัณฑสถาน (Matassa, 2011 : 3) หลักการทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

ในการจัดการสารสนเทศ (Choo, 2002 : 24-25) และแนวคิดกระบวนการจัดการความทรงจำขององค์การ (Stein, 1995 : 26) โดยนำแนวคิดและหลักการเหล่านี้มาประยุกต์เป็นกระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย

4.3 แนวคิดและหลักการที่ใช้ในการกำหนดปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ได้แก่ มาตรฐาน ISO 15489-1 (2016)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังอาศัยความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่ม นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย

องค์ประกอบที่ 1 การจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย

เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยอย่างมีประสิทธิภาพ มหาวิทยาลัยควรจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามขอบเขตของเนื้อหา โดยอาจสร้างเกณฑ์การคัดสรรความทรงจำของมหาวิทยาลัย และจัดทำบัญชีรายการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นลายลักษณ์อักษรหรืออาจทำเป็นประกาศมหาวิทยาลัย เพื่อความเข้าใจและความชัดเจนต่อการคัดสรรความทรงจำ ทั้งนี้มหาวิทยาลัยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อพิจารณาสร้างเกณฑ์การคัดสรรและจัดทำบัญชีรายการความทรงจำของมหาวิทยาลัย รวมทั้งมีการทบทวนบัญชีหรือเพิ่มเติมรายการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นประจำอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาที่เหมาะสม ตารางการจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัย (ตารางที่ 1) จะเป็นแนวทางที่แนะนำให้มหาวิทยาลัยได้นำไปประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม

ตารางที่ 1 การจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัย

ประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัย		
จำแนกตามขอบเขตของเนื้อหา		จำแนกตามรูปลักษณ์ ของสื่อบันทึกความทรงจำ
1. ประวัติและ พัฒนาการของ มหาวิทยาลัย	1.1 การก่อตั้งมหาวิทยาลัย 1.2 พัฒนาการด้านกายภาพของมหาวิทยาลัย 1.3 พัฒนาการด้านการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย 1.4 เกียรติประวัติและความภาคภูมิใจของมหาวิทยาลัย	เป็นการกำหนดรายการหรือรายชื่อสื่อ บันทึกความทรงจำ ที่มีเนื้อหาอยู่ในขอบเขตหรือ เกี่ยวข้องกับความทรงจำที่ได้รับการคัดเลือกเป็น เรื่อง ๆ ไป โดยความทรงจำเรื่อง ๆ หนึ่งจะประกอบ ด้วยสื่อบันทึกความทรงจำประเภทต่าง ๆ ดังนี้
2. เหตุการณ์สำคัญ ของมหาวิทยาลัย	2.1 การเสด็จฯ เยือนมหาวิทยาลัยในโอกาสพิเศษของ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ 2.2 การเยือนมหาวิทยาลัยของบุคคลสำคัญระดับประเทศ และระดับโลก 2.3 เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง 2.4 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติ	1. สื่อกระดาษ เป็นสื่อในรูปกระดาษที่ เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเป็นพิมพ์ด้วยระบบการ พิมพ์รูปแบบต่าง ๆ หรือเขียนด้วยลายมือ เช่น เอกสารการก่อตั้งมหาวิทยาลัย พระราชบัญญัติ ราช กิจจานุเบกษา ประกาศ รายงานการประชุม หนังสือ
3. พิธีการ กิจกรรม และประเพณีสำคัญ ของมหาวิทยาลัย	3.1 พิธีเปิดมหาวิทยาลัยหรือสถานที่สำคัญของมหาวิทยาลัย 3.2 พิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรก/ครั้งสำคัญ 3.3 งานเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบการก่อตั้ง มหาวิทยาลัยครั้งแรก/ครั้งสำคัญ 3.4 ประเพณีสำคัญ 3.5 การเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาระดับสำคัญ	ที่ระลึก สุจิบัตร หนังสือได้ออบ จดหมาย และ เอกสารที่บันทึกด้วยลายมือ 2. สื่อโสตทัศน์ เป็นสื่อภาพหรือเสียงที่ บันทึกบนวัสดุรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพ วาด แผ่นผัง แผนที่ फिल्मเนกาทีฟ สไลด์ เทปวิดีโอ ทัศน์ และเทปคาสเซ็ตต์
4. บุคคลสำคัญของ มหาวิทยาลัย	4.1 ผู้ให้กำเนิด คณะผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัย 4.2 พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีความสำคัญ ต่อมหาวิทยาลัย 4.3 อธิการบดี นายกสภามหาวิทยาลัยคนแรก/คนสำคัญ 4.4 บุชนียบุคคลสำคัญ	3. สื่อดิจิทัลเป็นสื่อที่บันทึกด้วย เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ อาจเป็นสื่อที่สร้างขึ้นในรูป ดิจิทัลตั้งแต่แรก (born digital) หรือสร้างขึ้นมาใน รูปแบบอื่นแล้วนำมาแปลงสภาพข้อมูลให้อยู่ในรูป ดิจิทัลภายหลัง (digitization) ก็ได้ เช่น ภาพถ่าย ดิจิทัล ไฟล์ข้อความ ไฟล์เสียง ไฟล์วิดีโอทัศน์ และ ไฟล์มัลติมีเดีย
5. สัญลักษณ์ ของมหาวิทยาลัย	5.1 ชื่อมหาวิทยาลัย 5.2 ตราและสีประจำมหาวิทยาลัย 5.3 พันธไม้มหาวิทยาลัย 5.4 เพลงประจำมหาวิทยาลัย 5.5 เครื่องแบบนักศึกษาและชุดครุยวิทยฐานะ 5.6 อาคารและสถานที่สำคัญของมหาวิทยาลัย	4. วัสดุของจริง เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นรูป ทรงสามมิติและสื่อความหมายเกี่ยวกับความ ทรงจำ เช่น ตราประจำมหาวิทยาลัย เครื่องแบบ นักศึกษา ชุดครุยวิทยฐานะ ของที่ระลึก เหรียญ รางวัล และอุปกรณ์การเรียนการสอนในอดีต

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การจัดหา เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการจัดการความทรงจำเพื่อให้ได้มาซึ่งสื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัย หน่วยงานจะต้องมีการคัดสรรสื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัย โดยพิจารณาจากเนื้อหาของสื่อนั้นว่าเป็นความทรงจำของมหาวิทยาลัยหรือไม่ (อาจดูจากประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยตามขอบเขตของเนื้อหาที่ได้จำแนกไว้แล้วในองค์ประกอบที่ 1) ทั้งนี้ความทรงจำของมหาวิทยาลัยในเรื่องหนึ่ง ๆ สามารถจัดให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ได้ โดยการจัดหาสื่อต่าง ๆ ที่บันทึกความทรงจำที่มีเนื้อหาเดียวกันหรือแสดงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน มาประกอบเข้าไว้ด้วยกัน

ส่วนวิธีการจัดหานั้นอาจมีด้วยกันหลายวิธี เช่น การรับมอบจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย การรับบริจาคจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก การทำสำเนาจากหน่วยงานอื่น การสร้างสื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัยขึ้นมาใหม่ การบันทึกประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า และการจำลองเอกสารและวัสดุให้มีความเสมือนจริง

2. การจัดเก็บ หลักการสำคัญในการจัดเก็บสื่อบันทึกความทรงจำทุกประเภททุกรูปลักษณ์ คือ การรักษาคุณสมบัติของสื่อบันทึกความทรงจำ ตามที่กำหนดไว้ใน ISO 15489 -1: 2516 Part 1 (2016 : 4-5) ตั้งแต่การระบุความจริงแท้ของสื่อบันทึกความทรงจำ (authentication) ความน่าเชื่อถือของสื่อบันทึกความทรงจำ (reliability) ความคงสภาพของสื่อบันทึกความทรงจำ (integrity) และความสามารถในการใช้งานตามภารกิจได้ (usability) ทั้งนี้รวมถึงการมีระบบการรักษาความมั่นคงปลอดภัย ป้องกันการชำรุดเสียหายและสูญหายของสื่อบันทึกความทรงจำและปกป้องตัวเนื้อหาไม่ให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าถึง ทำการเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือทำความเสียหายแก่เนื้อหาในสื่อบันทึกความทรงจำ และการใช้งานต้องสะดวก รวดเร็ว และได้ข้อมูลความทรงจำที่ครบถ้วน

ส่วนวิธีการจัดเก็บนั้นมีรายละเอียด ดังนี้ 1) จัดประเภทสื่อบันทึกความทรงจำโดยการคัดแยกสื่อบันทึกความทรงจำทั้งด้านกายภาพและด้านเนื้อหา 2) จัดทำคำอธิบายหรือเมตาดาตา (metadata) เพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับสื่อบันทึกความทรงจำและเป็นตัวแทนสื่อบันทึกความทรงจำเพื่อประโยชน์ในการค้นคืน 3) จัดเรียงสื่อบันทึกความทรงจำ โดยพิจารณาใช้หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการจัดเรียงสื่อบันทึกความทรงจำ ทั้งนี้ อาจใช้หลักการจัดการจดหมายเหตุหรือหลักการจัดการพิพิธภัณฑสถานขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแหล่งนั้น ๆ และ 4) จัดทำเครื่องมือช่วยค้นสื่อบันทึกความทรงจำในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดทำฐานข้อมูลศัพท์ดรรชนีเพื่อช่วยค้นคืนสื่อบันทึกความทรงจำ การจัดทำคู่มือแนะนำการเข้าถึงสื่อบันทึกความทรงจำ

3. การดูแลรักษา เป็นการดูแลรักษาให้เนื้อหาความทรงจำคงอยู่ตลอดไป ด้วยการแปลงความทรงจำจากต้นฉบับในรูปสื่อกระดาษ สื่อโสตทัศน ให้อยู่ในรูปดิจิทัล รวมถึงการแปลง (conversion) ไฟล์ต้นฉบับให้อยู่ในรูปไฟล์ในระบบเปิด (open system) ที่เป็นมาตรฐานสากล เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลความทรงจำได้ในอนาคตและสามารถทำงานร่วมกับซอฟต์แวร์ที่หลากหลายได้ (interoperability) ควรมีการตรวจสอบอุปกรณ์

อ่านสื่อทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่เกี่ยวข้องให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน รวมถึงระบบรักษาความมั่นคงปลอดภัยด้วย

สำหรับการดูแลรักษาสื่อบันทึกความทรงจำทางกายภาพให้ชะลอการเสื่อมสภาพและคงอยู่อย่างยืนยาวเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ควรศึกษาธรรมชาติของวัสดุแต่ละชนิดว่ามีวิธีการป้องกันและรักษาอย่างไรที่เหมาะสมกับวัสดุชนิดนั้น รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการอ่านสื่อชนิดนั้นด้วย (ถ้ามี) นอกจากนี้ควรควบคุมอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ ใช้ระบบพอกอากาศ และเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่เหมาะสม

4. การบริการและเผยแพร่ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.1 การบริการความทรงจำของมหาวิทยาลัย เป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้ให้บริการได้เข้าถึงและใช้สื่อบันทึกความทรงจำได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการภายในแหล่งจัดการความทรงจำ การให้บริการจากระยะไกล (remote service) ผ่านระบบฐานข้อมูลของแหล่งจัดการความทรงจำ การดาวน์โหลดไฟล์เอกสารฉบับเต็ม และการให้บริการผ่านช่องทางอื่น ๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคม ทั้งนี้ควรมีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของสื่อบันทึกความทรงจำ โดยมีการกำหนดกฎระเบียบและสิทธิ์ในการเข้าถึงและใช้สื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัย

4.2 การเผยแพร่ความทรงจำของมหาวิทยาลัย เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกของมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไปรับรู้ จดจำ และระลึกถึงความทรงจำของมหาวิทยาลัย มีวิธีการดังนี้ 1) การเผยแพร่ในลักษณะนิทรรศการ ไม่ว่าจะเป็นนิทรรศการถาวร นิทรรศการหมุนเวียน และนิทรรศการเสมือนจริงที่อาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัย 2) การเผยแพร่ผ่านสื่อสังคม เช่น เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม รวมทั้งการสร้างซอฟต์แวร์ประยุกต์หรือแอป (app) เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงข้อมูลความทรงจำของมหาวิทยาลัยได้สะดวกและรวดเร็ว 3) การเผยแพร่ในลักษณะกิจกรรมให้ความรู้ เช่น การจัดการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยของตน การจัดปาฐกถา เสวนา และบรรยายเรื่องราวที่เป็นความทรงจำของมหาวิทยาลัย และการจัดกิจกรรมในวันสำคัญเพื่อเป็นการรำลึกถึงความทรงจำของมหาวิทยาลัย

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยสำคัญในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย

เพื่อให้การจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยประสบผลสำเร็จ มหาวิทยาลัยควรดำเนินการจัดกิจกรรมสำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนโยบายการจัดการความทรงจำ มหาวิทยาลัยควรจัดทำนโยบายการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีการลงนามรับรองของผู้บริหารของมหาวิทยาลัย หัวข้อที่ควรระบุในนโยบายการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย อาจประยุกต์ใช้แนวทางการจัดทำนโยบายการจัดการเอกสารที่กำหนดไว้ใน ISO 15489 -1 : 2516 Part 1 (2016) ที่แนะนำว่านโยบายต้องระบุถึงความสำคัญและจุดมุ่งหมายของการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย การกำหนดนิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการจัดการความทรงจำ ประเภทของความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่จะจัดการและรูปแบบของสื่อบันทึกความทรงจำ แนวทางในการ

ดำเนินงานและความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย การระบุอำนาจและขอบเขตของผู้บริหารระดับต่าง ๆ และผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย

2. การกำหนดแหล่งและผู้รับผิดชอบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยควรกำหนดแหล่งและผู้รับผิดชอบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน และปรากฏอยู่ในโครงสร้างของมหาวิทยาลัย แหล่งและผู้รับผิดชอบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยอาจเป็นหน่วยงานหลักที่ไม่ขึ้นตรงต่อหน่วยงานใดก็ได้ หรืออาจเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยก็ได้ ทั้งนี้แหล่งจัดการความทรงจำจะต้องมีบุคลากรผู้รับผิดชอบที่มีคุณสมบัติเฉพาะด้านที่เหมาะสมกับงานและมีจำนวนที่เพียงพอ และอาจมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเพื่อการบริหารและให้คำแนะนำปรึกษาในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย

3. การเตรียมพื้นที่รองรับการจัดการความทรงจำ มหาวิทยาลัยที่มีความพร้อมด้านพื้นที่ทางกายภาพ ควรเลือกสถานที่ตั้งและออกแบบอาคารให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของการใช้งานและรองรับปริมาณของสื่อบันทึกความทรงจำในอนาคต กรณีมหาวิทยาลัยที่มีพื้นที่ทางกายภาพจำกัด สามารถใช้วิธีการจัดการความทรงจำในลักษณะพื้นที่เสมือนจริง โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าช่วย

4. การใช้เทคโนโลยีในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย หากมหาวิทยาลัยมีความพร้อมควรใช้เทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการความทรงจำ เช่น เทคโนโลยีการสร้างฐานข้อมูล เทคโนโลยีการแปลงเนื้อหาความทรงจำจากแอนะล็อกเป็นดิจิทัล เทคโนโลยีที่ใช้ในการดูแลรักษาสื่อบันทึกความทรงจำดิจิทัล เช่น ไมเกรชัน¹² อิมูเลชัน¹³ และเอ็นแคปซูลชัน¹⁴ (Yenbamrung, 2013 : 11-42 – 11-43) รวมทั้งอาจพัฒนาเป็นระบบสารสนเทศเฉพาะสำหรับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย (university memory information system)

5. การจัดสรรงบประมาณเพื่อรองรับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและมีแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดทำรายงานและติดตามประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณ โดยมีการจัดทำแผนงาน โครงการ และกิจกรรมประจำปีชัดเจน

6. การสร้างความร่วมมือในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนการประสานงานกับหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย เพื่อให้หน่วยงานเหล่านั้นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของความทรงจำของมหาวิทยาลัย และดำเนินการส่งมอบสื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่หน่วยงานนั้น ๆ ครอบครองมายังผู้รับผิดชอบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาที่กำหนด

¹² ไมเกรชัน (migration) เทคโนโลยีที่ใช้ในการย้ายหรือถ่ายโอนสารสนเทศดิจิทัลเป็นครั้งคราวจากฮาร์ดแวร์หรือซอฟต์แวร์ระบบหนึ่งหรือเทคโนโลยีรุ่นหนึ่ง ไปยังฮาร์ดแวร์หรือซอฟต์แวร์อีกระบบหนึ่งหรือเทคโนโลยีอีกรุ่นหนึ่ง

¹³ อิมูเลชัน (emulation) เทคโนโลยีที่ใช้ในการจำลองหรือเลียนแบบสภาพแวดล้อมของซอฟต์แวร์หรือทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ในระบบเดิมซึ่งใช้สร้างสารสนเทศนั้น ที่เรียกว่าอิมูเลเตอร์ (emulator) เพื่อให้กระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าใจว่าอุปกรณ์หรือฟังก์ชันการทำงานของระบบเดิมยังใช้งานได้เหมือนเดิม

¹⁴ เอ็นแคปซูลชัน (encapsulation) เทคโนโลยีที่ใช้ในการรวมกลุ่มระหว่างทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลหนึ่งรายการซึ่งอยู่ในรูปวัตถุสารสนเทศดิจิทัล และข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นในการเข้าทรัพยากรสารสนเทศนั้นในลักษณะเป็นก้อนเดียวกัน เพื่อให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศนั้นได้ในอนาคต

รวมถึงสนับสนุนให้ผู้รับผิดชอบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยได้สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและบุคคลภายนอก เพื่อแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเข้าถึงและใช้ความทรงจำของมหาวิทยาลัยร่วมกัน

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยขออภิปรายข้อค้นพบที่เป็นประเด็นสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

1. แหล่งจัดการเอกสารความทรงจำที่สะท้อนการดำเนินงานความคิดริเริ่ม และประสบการณ์ของมหาวิทยาลัยอันถือเป็นความทรงจำของมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่ คือ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย อาจเนื่องจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแห่งมีการจัดตั้งหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเพื่อจัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดาวเรือง แนวทอง (Naewthong, 2005 : 91) ที่พบว่า มหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศไทยมีหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเพื่อรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของมหาวิทยาลัยและเอกสารที่มีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย เช่น ประวัติและการก่อตั้งหน่วยงานในมหาวิทยาลัย หนังสือที่ระลึก รายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัย เอกสารประชาสัมพันธ์ ภาพถ่าย และของระลึกที่มหาวิทยาลัยทำขึ้นในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Cook (1997 : 18) ที่เห็นว่า ความทรงจำร่วมจะเกิดขึ้นผ่านหอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ หอสมุด พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ทางประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน และส่วนใหญ่พบมากที่สุดที่หอจดหมายเหตุ ดังนั้น มหาวิทยาลัยในประเทศไทยจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของหอจดหมายเหตุ รวมทั้งพิพิธภัณฑและหอประวัติ ในฐานะที่เป็นแหล่งสำคัญในการรักษามรดกความทรงจำที่แสดงถึงความภาคภูมิใจในความสำเร็จของมหาวิทยาลัย และเป็นยังภาพสะท้อนแสดงพัฒนาการของการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติด้วย

2. มหาวิทยาลัยในประเทศไทยไม่มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นลายลักษณ์อักษร มีเพียงนโยบายที่ช่วยส่งเสริมการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยเท่านั้น ซึ่งงานวิจัยของ ยิ่งยศ ลาภวงศ์ (Lapwong, 2014) ระบุถึงพิพิธภัณฑของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยว่าเป็นสถานที่เสริมสร้างภาพลักษณ์และความภาคภูมิใจของมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายในการดำเนินงานที่ชัดเจน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ จึงทำให้พิพิธภัณฑมหาวิทยาลัยมีข้อจำกัดทางด้านบุคลากร งบประมาณ และพื้นที่การดำเนินงาน และงานวิจัยของสุรางค์กุล และลำปาง แม่นมาตย์ (Surangkul & Manmart, 2010) ระบุถึงปัญหาของการจัดการเอกสารจดหมายเหตุที่ส่วนหนึ่งถือเป็นความทรงจำของมหาวิทยาลัยนั้น ยังกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ เอกสารบางส่วนสูญหายหรือถูกทำลาย และยังไม่มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรมีนโยบายในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน เพื่อทำให้การจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจประยุกต์แนวทางที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน ISO 15489-1 (2016) ที่ระบุถึง

การกำหนดหลักการทั่วไปของการจัดการเอกสาร ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การกำหนดขอบเขตหน้าที่ ความรับผิดชอบให้แก่บุคลากร การจัดเตรียมระบบและเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการ หรือหลักการจัดการ ความทรงจำแห่งโลกที่ได้กำหนดเป็นแผนงานความทรงจำแห่งโลกไว้เกี่ยวกับนโยบายการดำเนินงาน โครงสร้าง องค์การเพื่อการปฏิบัติ การดำเนินงานในรูปคณะกรรมการ องค์ประกอบของเอกสาร การกำหนดหลักเกณฑ์ ในการพิจารณาคุณค่าของเอกสาร (Edmondson, 2002) มาประยุกต์ในการจัดทำนโยบายการจัดการความทรงจำ ของมหาวิทยาลัยได้

3. กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเน้นกระบวนการจัดการความ ทรงจำที่อยู่ในรูปลักษณะของสื่อบันทึกความทรงจำทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ สื่อกระดาษ สื่อทัศน สื่อดิจิทัล และ วัสดุของจริง เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลวิจัย พบว่า กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่เป็น หอจดหมายเหตุจะอิงหลักการจัดการจดหมายเหตุในการดำเนินงาน ส่วนพิพิธภัณฑ์และหอประวัติจะอิงหลักการ จัดการพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ระบุกระบวนการจัดการความทรงจำในรูปแบบการจัดการความทรงจำของ มหาวิทยาลัยไทย โดยแบ่งกระบวนการออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดหา การจัดเก็บ การดูแลรักษา และ การบริการและเผยแพร่ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับกระบวนการจัดการความทรงจำขององค์การ (process of organizational memory) ตามแนวคิดของ Stein (1995 : 26) ที่ประกอบด้วยขั้นตอนการจัดหา (acquisition) การจัดเก็บ (retention) การดูแลรักษา (maintenance) และการค้นคืน (retrieval) เพื่อให้สามารถจัดการ ความทรงจำของมหาวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนารูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ได้พัฒนาโดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการ วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาศัยความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่ได้ จากการสัมภาษณ์กลุ่ม นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกัน โดยองค์ประกอบที่ 1 การจำแนกประเภทความทรงจำของมหาวิทยาลัย ได้แนะนำ การสร้างหลักเกณฑ์และจัดทำบัญชีรายการความทรงจำของมหาวิทยาลัย โดยเป็นบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือคณะทำงานที่มหาวิทยาลัยแต่งตั้งขึ้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเอกสารมรดก ความทรงจำแห่งโลก (Thai National Commission for UNESCO, 2017 : 4) ที่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน ในการคัดเลือกเอกสารและแต่งตั้งคณะกรรมการในการพิจารณาคัดเลือกเอกสารความทรงจำ เพื่อให้เข้าสู่ กระบวนการอนุรักษ์เป็นมรดกความทรงจำแห่งโลกต่อไป

สำหรับองค์ประกอบที่ 2 กระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย เป็นการใช้หลักวิชาการ ในการปฏิบัติงานเพื่อจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยตามกระบวนการ ตั้งแต่การจัดหา การจัดเก็บ การดูแล รักษา จนถึงบริการและเผยแพร่ ทั้งนี้ หากมหาวิทยาลัยที่มีแหล่งจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว สื่อบันทึกความทรงจำที่อยู่ในกลุ่มเอกสารจดหมายเหตุ ควรยึดหลักวิชาการจัดการเอกสารจดหมายเหตุ และสื่อ บันทึกความทรงจำที่อยู่ในกลุ่มวัสดุของจริง ควรยึดหลักการจัดการวัตถุพิพิธภัณฑ์ ส่วนมหาวิทยาลัยที่ยังไม่มี การจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยมาก่อน อาจนำกระบวนการจัดการความทรงจำที่ได้เสนอในงานวิจัยนี้

ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสื่อบันทึกความทรงจำที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยของตน

สำหรับองค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยสำคัญในการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทย เป็นบทบาทสำคัญของผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่ต้องรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นลายลักษณ์อักษร โดยอาจประยุกต์แนวทางที่กำหนดไว้ในมาตรฐาน ISO 15489-1 (2016) หรือหลักการของแผนงานความทรงจำแห่งโลก (Edmondson, 2002) มาใช้กำหนดแนวทางการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้การจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย ยังจำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัย ซึ่งหากมหาวิทยาลัยมีความพร้อมอาจพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการความทรงจำเป็นการเฉพาะก็ได้ ซึ่งงานวิจัยของ Perez & Ramos (2013) ได้กล่าวว่า ระบบสารสนเทศจะช่วยสนับสนุนกระบวนการทำงานในโครงสร้างของหน่วยงานและกระบวนการจัดการความทรงจำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการความทรงจำ คือ การใช้เทคโนโลยีในการแปลงข้อมูลความทรงจำที่อยู่ในรูปแบบแอนะล็อกให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อดูแลรักษาความทรงจำของมหาวิทยาลัยไม่ให้เกิดการสูญหาย แล้วยังสามารถนำความทรงจำของมหาวิทยาลัยที่อยู่ในรูปดิจิทัลนั้นมาเผยแพร่ผ่านช่องทางต่าง ๆ ในระบบออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงสมาชิกของมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไปที่สนใจได้อย่างทั่วถึงอีกด้วย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Burkey (2014 : 343) ที่เห็นว่า การเลือกใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยผ่านแพลตฟอร์ม (platform) แอป (app) และสื่อดิจิทัลที่เหมาะสม จะเอื้ออำนวยให้เข้าถึงผู้ใช้ได้อย่างสะดวก และที่สำคัญจะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความทรงจำระหว่างผู้ให้กับผู้ให้บริการด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยในประเทศไทย มหาวิทยาลัยควรตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของความทรงจำของมหาวิทยาลัย โดยเริ่มต้นด้วยการกำหนดนโยบายการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยเป็นลายลักษณ์อักษร กำหนดแหล่งและผู้รับผิดชอบการจัดการความทรงจำที่มีโครงสร้างรองรับและมีการระบุบทบาทหน้าที่ไว้ด้วย ทั้งนี้อาจนำรูปแบบการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยไทยที่งานวิจัยนี้ได้พัฒนา เป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยให้คงอยู่สืบไป

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยต่อยอด เนื่องจากการวิจัยนี้ได้พบว่า สื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัยในช่วงเวลาของการวิจัยนี้ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบแอนะล็อก แต่ในอนาคตสื่อบันทึกความทรงจำของมหาวิทยาลัยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปดิจิทัลมากขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยการจัดการความทรงจำของมหาวิทยาลัยด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย เพื่อรองรับการเข้าถึงและใช้ความทรงจำของมหาวิทยาลัยบนแพลตฟอร์มและสื่อดิจิทัลในอนาคต

รายการเอกสารอ้างอิง

- Abhakorn, R. (2011). *Selection criteria for the memory of the world register*. In *The epigraphic archives of Wat Pho: memory of the world*. Bangkok: Wat Phra Chetuphon Vimolmangklararam Rajworamahaviharn. (In Thai)
- Baddeley, A. D. (2004). *The psychology of memory*. In *The essential handbook of memory disorders for clinicians*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Burkey, B. (2014). *The future of remembering: how multimodal platforms and social media are repurposing our digitally shared pasts in cultural heritage and collective memory practices*. Doctoral Dissertation, PH.D. in Journalism and Communication, University of Oregon, United States. Retrieved 29 January 2020, from <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/handle/1794/18378>
- Chavalit, M. (2011). *Memory of the world programme*. In *The epigraphic archives of Wat Pho: memory of the world*. Bangkok: Wat Phra Chetuphon Vimolmangklararam Rajworamahaviharn. (In Thai)
- Choo, C. W. (2002). *Information management for the intelligent organization: the art of scanning the environment* (3rd ed.). New Jersey: American Society for Information Science and Technology.
- Cook, T. (1997). What is past is prologue: a history of archival ideas since 1898, and the future paradigm shift. *Archivaria*, 43, 17-63.
- Edmondson, R. (2002). *Memory of the world: general guidelines to safeguard documentary heritage*. Paris: UNESCO. Retrieved 14 February 2020, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000125637>
- Halbwach, M. (1992). *The reconstruction of the past*. In *Collective memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- ISO 15489-1. (2016). *Information and documentation-records management-Part: concepts and principles* (2nd ed.). Geneva: ISO.
- Kennedy, J. & Schauder, C. (1998). *Records management* (2nd ed.). NSW: Addison Wesley Longman Australia Pty Limited.
- Lapwong, Y. (2014). The first survey of university museums in Thailand. *University Museums and Collections Journal*, 6/2013,1-16.

- Mahidol University Archives and Museums. (2012). *The memories of Mahidol University*. Nakhon Pathom: Mahidol University Archives and Museums. (In Thai)
- Matassa, F. (2011). *Museum collections management*. London: Facet Publishing.
- McKemmish, S. (1993). *Introducing archives and archival programs*. In *Keeping archives* (2nd ed.). Victoria: The Australian Society of Archivists Inc.
- Naewthong, D. (2005). *Administration and management of government university archives in Thailand*. Master Thesis, M.A. in Archives and records management, Silpakorn University, Thailand. (In Thai)
- Narasaj, B. (2010). Review article: Memory in heritage studies: A primary survey. *Journal of Mekong Societies*, 6 (2), 27-51. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mekongjournal/article/view/6829>. (In Thai)
- Olick, J. K. (2008). *Collective Memory*. In *International encyclopedia of the social sciences* (2nd ed.). Detroit: Macmillan Reference.
- Pattarakorn, S. (2017). *Information classification*. In *Information organization and retrieval* (3rd ed.). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai)
- Perez, G. & Ramos, I. (2013). Understanding organizational memory from the integrated management systems (ERP). *Journal of Information Systems and Technology Management*, 10(3), 541-560.
- Stein, E. W. (1995). Organizational memory: Review of concepts and recommendations for management. *Journal of Information Management*, 15(2), 17-32.
- Surangkul, S. & Manmart, L. (2010). Guidelines for archival management in higher educational institutions: a case study of Khon Kaen University. *KKU Research journal (graduate studies)*, 10(3), 145-155. (In Thai)
- Thai National Commission for UNESCO. (2017). *Memory of the world programme of UNESCO*. Retrieved December 1, 2020 from https://www.bic.moe.go.th/images/stories/pdf/memory_of_the_world_22-7-2562.pdf. (In Thai)
- Yenbamrung, P. (2013). Technologies for digital libraries. In *Technology for information management* (2nd ed.). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai)